

صنایع ایران در ایام پیشین

تاریخ صنایع یکی از شقوق تاریخ اقتصادی است که از چگونگی صنایع و تحولانی که درازمنه مختلفه در آن حاصل شده گفتگو میکند مقصود ما در این جا صنعت بمعنی اعم است که شامل صنایع مستظرفه نیز میباشد.

موفقیت هر ملتی در صنعت بهترین دلیل اهمیت و عظمت آن ملت در تاریخ میباشد و با تعیین درجه صنعت ملتی بخوبی میتوان تمدن آنرا سنجید کشور ایران که از هر حیث دارای تاریخ مشعشی است در صنعت نیز مقام مهمی را حائز بوده و از آنچه باقی و با در نتیجه اکتشافات و حفاریها بدست آمده بخوبی معلوم میشود که صنعت ایران مخصوصاً صنایع ظریفه این کشور در گذشته اهمیتی بسزا داشته و در غالب از صنایع از ممالک هم ردیف خود جلو بوده ذوق صنعتی و قریحه سرشار ایرانیان قدیم در تمام شقوق صنعتی در اعصار گذشته نماینده استعداد کافی هنر مندان این کشور میباشد.

اولین دوره صنعتی ایران که آثار آن باقیست از ۵۳۶ تا ۳۳۰ سال قبل از میلاد میباشد که در این وقت شهریاران هخامنشی در ایران سلطنت میکردند و جلال و عظمت در بار آنان ايجاب صنایع مهمی را در کشور مینمود.

پادشاهان دودمان هخامنشی از سند تا دجله و از بحر خزر تا خلیج فارس را اداره مینمودند محقق است که بهمان اندازه در صنایع کشور نیز قدم های مهمی بر میداشتند مردمانیکه فاتح مصر و یونان بودند یقیناً از جهات دیگر نیز بر آنها تفوق داشته و اگر صنایعی هم از ممالک مفتوحه اقتباس میشد با تصرفاتی که در آن بعمل میآمد بکلی آنرا به صورت زیباتری جلوه داده و ممتاز می نمود کاختهای با شکوه پادشاهان هخامنشی با نقوش و تزئیناتی که در آن بکار رفته بود مهارت استادان آن عصر را ثابت مینماید عمارت تخت جمشید در فارس و مقبره کورش در مشهد مرغاب از عجائب معماری آن عصر بشمار میرود و امروزه با ترقیات روز افزونی که در این فن حاصل شده باز هم تخت جمشید بین اینیه که زینده شهریاران عالمگیری باشد مقام ارجمندی را دارد شاهکار صنعتی در این ساختمان بقدری بان روح داده که با وجود انهدام و خرابی باز حشمت و جلال آن گواهی میدهد که این جایگاه شاهنشاهی بوده است. حجارهای نقش رستم و بیستون هنوز مورد تحسین و تقدیر عموم میباشد سایر صنایع زیبای آندوره از قبیل ظرفهای طلا و نقره و اسلحه مرصع و سایر صنایع تجملی که در انوقت بیشتر منحصر بخاندان سلطنت بود در تهاجم اسکندر و یونان ازین رفت

چنانچه در تواریخ مذکور است پس از فتح اسکندر در موقع غارت خیمه شاهزادگان بقدری اشیاء نفیس در آن زیاد بوده است که حمل آن برای لشکر مقدونی میسر نبود بهین جهت اشیاء بهتری را از میان غنائم انتخاب و بقیه را دور میریختند. هرچند در تسلط یونانیها مقدار کلی از صنایع کشور ما از میانرفت و بطوریکه مشهور است تخت جمشید را که عالیترین کاخ عالم بود اسکندر آتش زد ولی باز انمقدار که باقی مانده و در نتیجه اکتشافات اخیر بدست آمده است بهترین گواه عظمت صنعت معماری و حجاری در تاریخ هخامنشی است.

پس از تسلط اسکندر و جانشینان او تمدن یونان در ایران منتشر شد ولی چنانچه فوقاً متذکر شدیم باز هوش و استعداد ایرانیان تمدن ملت مهاجم را در تمدن خود مستهلك نموده و با تصرفاتی که در صنایع آنها نمودند صنعت جدیدی بوجود آمد.

در دوره ساسانیان باز حشمت و جلال دوره هخامنشی تجدید و پادشاهان این سلسله همان رویه را تعقیب می نمودند و مخصوصاً معماری اهمیت زیاد داده و قصور عالی در نقاط متعدد بنا کردند از انجمله طاق کسری در مداین میباشد که هنوز آثار آن باقی است این بنای با عظمت که حقیقتاً بیننده را بحیرت میآورد البته دارای تزئیناتی بوده که امروزه آثار آن از بین رفته است.

در دوره ساسانیان پارچه های پنبه و ابریشمی و قالی بطرز مطلوبی تهیه می شد بطوریکه مشهور است قالی بهارستان با نقشه و رنگ آمیزی ممتازی که داشته در دوره ساسانیان بافته شده است صنعت شیشه گری و اسلحه سازی و نیز تراش بلور نیز در دوره ساسانی اهمیت فوق العاده پیدا نمود.

در زمان ساسانیان که معاصر پادشاهان روم بودند صنایع روم مخصوصاً مچمه سازی تاثیرات عمیقی در صنعت ایران نمود و باز مزایای تازه در صنعت پیدا شد و همینطور بعدها باره از صنایع ایران از قبیل کاشی کاری سرمشق استادان صنعت در اسپانی و ایتالیا گردید زردوزی دوره ساسانیان اهمیت و ظرافت خاصی داشته و بطوریکه یکی از مستشرقین نقل نموده یکقطعه زردوزی دوره ساسانی در قبر شارلمانی پادشاه شهر فرانسه بدست آمده و بقدری ذوق صنعتی در آن بکار رفته که مایه حیرت است.

متأسفانه دولت ساسانیان بواسطه تهاجم عرب خاتمه یافت ایندفعه غلبه ملت وحشی بر سرزمین تمدن و اثرات آن بمراتب بدتر از غلبه یونانیها بود جنگجویان عرب که دور از تمدن و بوعده بهشت و امید غارت جنگ می کردند پس از فتح ایران تزئینات و اثاثیه دربار

ساسانی را بغارت برده و قالی بهارستان را که فوق العاده ذقیمت بوده است قطعه قطعه و بین خود تقسیم نموده اند .

چون عرب بموجب قوانین شرعی تجمل را زاید میدانست لذا در آن دوره نه تنها از اساتید صنعت تشویق نمیشد بلکه یاره از صنایع از قبیل نقاشی (صورت سازی) و مجسمه سازی و موسیقی را اساساً مخالف مذهب اسلام دانسته و جداً از آنها جلوگیری مینمودند -

امامزاده جعفر (در اصفهان)

در زمان خلفای عباسی که امرای متعدد در کشور ایران حکومت می نمودند باز عشق بصنعت زیاد شد و هر يك از این امراء در نقاط مختلف کشور ساختمانهای باشکوهی نموده و در دربار

خود شعرا و صنعتگران زیادی داشتند . مخصوصاً در دوره سلجوقی که ظروف طلا و نقره و پارچه های نفیس و اسلحه و شال های ممتاز ساخته میشد و صنعت ترصیع در این موقع فوق العاده اهمیت پیدا کرد و رو به رفته در دوره سلجوقی علم و صنعت ترقی شایانی نمود ولی باز بواسطه استیلائی مغول و حملات چنگیز و تیمور وقفه در امور علمی و صنعتی روی داد و با قتل عام هائیکه در شهرهای ایران واقع شد عده زیادی از علماء و صنعتگران از بین رفته و آن عده که باقی ماندند متواری و در ممالک مجاور اقامت نموده و در آنجا آثار بسیاری از خود بنیاد کار گذارده اند با این وصف طولی نکشید که در زمان جانشینان چنگیز و تیمور اوضاع صنعتی ایران باز ترقی نمود - عمارت سلطانیه و مسجد جامع و رامین از یادگار های معماری آن عصر میباشد .
طلوع درات صفویه نهضت جدیدی در صنایع ایران ایجاد نمود در این موقع صنایع ایران در تمام شقوق بحد کمال رسید .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی